

DEUNYDDIAU ATEGOL

CRWYDRO BRYNIAU CLWYD

Mae dysgwyr yn dod i wybod am Fryniau Clwyd, megis eu lleoliad, rhai o'u nodweddion allweddol a rhywfaint o'u hanes. Maent yn creu llinell amser fyw gan greu fersiwn dau ddimensiwn (2D) o'u llinell amser. Bydd archwiliad pellach o Fryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy yn eu helpu i ddeall sut mae gwahanol gyfnodau hanesyddol wedi effeithio ar yr ardal. Mae dysgwyr yn defnyddio ymchwil a waned gan y dosbarth cyfan i greu llinell amser wrth raddfa i gynrychioli'r digwyddiadau hanesyddol pwysicaf.

CWRICWLWM I GYMRU

Meysydd Dysgu a Phrofiad a archwiliwyd:

- Y Celfyddydau Mynegiannol
- Y Dyniaethau
- Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu
- Mathemateg a Rhifedd

Mae'r gweithgaredd hefyd yn ymgorffori agweddau ar sgiliau trawsgwricwlaidd a amlinellir yn y FfLIRh a'r FfCD.

ADNODDAU

Dyfais y gellir ei defnyddio i gysylltu â'r rhyngwrwyd a mynediad i'r rhyngwrwyd. Mynediad at: [Find out what every symbol means on an OS Explorer map - OS GetOutside](#) (Saesneg yn unig).

Dulliau o fesur, e.e. prenau mesur, ffyn metr, tâp mesur chwaraeon, pedomedr.

Dulliau o labelu pwyntiau a dangos llinell amser yn yr awyr agored, e.e. sialc, llinyn, ffyn, ac ati.

Er nad yw'n hanfodol, byddai mynd â dysgwyr i Fryniau Clwyd i weld yr arteffactau a'r henebion hanesyddol hyn yn cyfoethogi'r dysgu.

GWNEUD Y GWEITHGAREDD

- Yn y rhan fwyaf o dasgau, bydd gofyn i ddysgwyr weithio mewn parau neu grwpiau.
- Anogwch y dysgwyr i rannu eu syniadau ac egluro a chyfiawnhau eu syniadau pan fo modd, mewn ymateb i gwestiynu agored. Mae cwestiynau ffocws wedi'u hawgrymu ar gyfer arwain dysgwyr drwy'r tasgau.
- Wrth fynd â dysgwyr i'r awyr agored, mae'n hanfodol cadw at y [Cod Cefn Gwlad](#) a bod unrhyw asesiadau risg perthnasol wedi'u cynnal a bod y risgiau wedi'u lliniaru.

TASG 1

BETH YDYM NI'N EI WYBOD AM FRYNIAU CLWYD?

Eglurwch wrth y dysgwyr y dylai'r dasg hon eu helpu i ddarganfod mwy am hanes Bryniau Clwyd.

Sgrîn 3

Ar y sgrîn hon, rhoddir gwybodaeth am leoliad Bryniau Clwyd. Gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol, ac yna braslunio'r dirwedd y bydden nhw'n dod o hyd iddi ym Mryniau Clwyd, yn eu meddyliau nhw.

Cwestiynau ffocws

- Beth ydych chi'n ei wybod am Fryniau Clwyd? Sut ydych chi'n gwybod y pethau hyn?
- Pa mor hen yw'r bryniau, yn eich barn chi? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pa nodweddion allai fod yn y dirwedd hon? Pam?

Sgrîn 4

Gofynnwch i'r dysgwyr ddilyn y ddolen i edrych ar fap rhyngweithiol 22 Bryniau Clwyd: [Clwydian Range Map](#) (Saesneg yn unig) a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Ble mae pwynt mwyaf gogleddol Bryniau Clwyd? Sut ydych chi'n gwybod?
- Ble mae pwynt mwyaf deheuol Bryniau Clwyd?
- Faint o bellter ydych chi'n meddwl sydd rhwng y ddau bwynt hyn? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Ble mae'r pwynt uchaf o'r gadwyn? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Beth yw'r pwyntiau uchaf ac isaf yn y gadwyn?

Sgrîn 5

Gwahoddwch y dysgwyr i edrych eto ar fap rhyngweithiol 22 Bryniau Clwyd: [Clwydian Range Map](#) (Saesneg yn unig) a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pa un o'r bryniau hyn ydych chi wedi bod arno neu wedi'i ddringo? Pryd? Gyda phwy oeddech chi?
- Pa un o'r bryniau hyn yw'r agosaf at eich ysgol? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pa mor bell yw'r bryn hwn o'ch ysgol chi? Sut allech chi weithio allan pa mor bell ydyw?

Sgrîn 6

Ar y sgrîn hon, disgrifir tirweddau golygfaol Bryniau Clwyd.

Sgrîn 7

Ar y sgrîn hon, rhoddir manylion am Fryniau Clwyd, gan ddisgrifio'r llwybr cerdded i ben Moel Famau. Gofynnwch i'r dysgwyr edrych ar y map Arolwg Ordnans (OS) o'r ardal er mwyn dod o hyd i'r maes parcio a nodi ei gyfesurynnau.

Sgrîn 8

Gwahoddwch y dysgwyr i ddod o hyd i'r ysgol ar y map Arolwg Ordnans (OS) a gwneud nodyn o'i chyfesurynnau. Yna, dylent drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sut fydddech chi'n cyrraedd y maes parcio o'ch ysgol?
- Pa lwybr fydddech chi'n ei ddilyn? Pam?
- Ar ba ffyrdd fydddech chi'n teithio? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pa mor bell yw hi o'ch ysgol i'r maes parcio? Sut allech chi weithio allan beth yw'r pellter hwn?

Gallent ddefnyddio: [Distance Calculator - Distance Between Coordinates - Distance Between Cities](#) (Saesneg yn unig) i gyfrifo'r pellter.

Gofynnwch i'r dysgwyr weithio allan pa un yw'r llwybr gorau o'u hysgol i'r maes parcio ac ysgrifennu a chofnodi set o gyfarwyddiadau llywio â lloeren (SatNav) ar gyfer y daith.

Sgrîn 9

Er mwyn eu hannog i fyfyrion ar y sgrîn flaenorol, gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pa broblemau gawsoch chi wrth gwblhau'r dasg?
- Sut wnaethoch chi ddatrys y problemau hyn? Pam y gwnaeth y pethau hyn weithio?
- Beth ddysgoch chi a allai eich helpu gyda thasgau tebyg yn y dyfodol?
- Sut allech chi brofi cywirdeb eich cyfarwyddiadau llywio â lloeren ('SatNav')?

Sgrîn 10

Ar y sgrîn hon, darperir ffotograff o Foel Famau sy'n dangos adeilad ar y copa. Eglurwch wrth y dysgwyr fod arwyddocâd mawr i Foel Famau a'r adeilad hwn i lawer o bobl sy'n byw yn yr ardal ac yn enwedig ar Lannau Merswy.

Sgrîn 11

Gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth ydych chi'n meddwl yw'r adeilad hwn? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pwy allai fod wedi gosod yr adeilad hwn ar gopa Moel Famau? Pam?
- Pryd ydych chi'n meddwl y gallai fod wedi'i adeiladu? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Yna, dylent ddarllen yr erthygl [Visit to hill with 'fabled chippy' at the top was rite of passage for generations](#) (Saesneg yn unig) a'i thrafod yn eu grŵp.

Sgrîn 12

Ar y sgrîn hon, rhoddir manylion am Dŵr y Jiwbilî.

Sgrîn 13

Eglurwch wrth y dysgwyr fod Tŵr y Jiwbilî yn adeilad rhestredig Gradd II. Gofynnwch iddyn nhw drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth ydych chi'n meddwl yw adeilad rhestredig Gradd II? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pa raddau eraill o adeiladau sydd i'w cael? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut olwg fyddai ar adeilad rhestredig, yn eich barn chi? Pam?
- Pa nodweddion fyddai efallai gan adeilad rhestredig? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pam ydych chi'n meddwl bod Tŵr y Jiwbilî yn adeilad rhestredig?

Sgrîn 14

Ar y sgrîn hon, rhoddir manylion ynghylch sut mae adeiladau'n cael eu rhestru a beth mae'r rhestru yn ei olygu. Gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Yn fras, faint o adeiladau rhestredig sydd i gyd yng Nghymru? Sut wnaethoch chi gyfrifo hyn?
- Pam ydych chi'n meddwl bod cyn lleied o adeiladau rhestredig Gradd I yng Nghymru?
- Yn fras, faint o adeiladau rhestredig Gradd II sydd yng Nghymru? Sut ydych chi'n gwybod?

Sgrîn 15

Dywedwch wrth y dysgwyr y byddan nhw'n mynd allan i'r awyr agored i edrych o gwmpas yr ardal leol am adeiladau y maen nhw'n credu y gallent fod wedi'u rhestru, gan gymryd ffotograffau o bob un a gwneud nodiadau amdanynt. Gofynnwch iddyn nhw drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth ydym ni'n chwilio amdano?
- Beth yw'r arwyddion a'r cliwiau y gallai adeilad fod wedi ei restru?
- Allwn ni ofyn i rywun? Pwy?
- Pa dystiolaeth arall allai fod ar gael?

Sgrîn 16

Ewch â dysgwyr allan i'r awyr agored i chwilio am adeiladau rhestredig.

TASG 2

SUT MAE CREU LLINELL AMSER?

Eglurwch wrth y dysgwyr y byddan nhw'n darganfod sut i greu llinell amser fyw ac yna'n creu fersiwn dau ddimensiwn (2D) o'u llinell amser.

Sgrîn 3

Gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth yw llinell amser? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut ydych chi'n creu llinell amser? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Pa gamau sydd angen i chi eu cymryd? Pam?
- Sut ydych chi'n penderfynu ar ba ddyddiad i ddechrau a gorffen y linell amser? Pam?
- Pa mor hir y mae angen i linell amser fod? Pam?
- Sut ydych chi'n penderfynu pa raddfa i'w defnyddio? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Sgrîn 4

Eglurwch wrth y dysgwyr eu bod nhw'n mynd i greu 'linell amser fyw' ar dir yr ysgol sy'n dangos amser un aelod o'r grŵp, yn yr ysgol. Cyn iddynt wneud eu llinell amser, gofynnwch i grwpiau bach o ddysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sawl blwyddyn mae angen i'ch llinell amser ddangos? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pryd fydd y linell amser yn dechrau? Pam?
- Pryd fydd y linell amser yn dod i ben? Pam?
- Pa raddfa fyddwch chi'n ei defnyddio ar gyfer y linell amser? Pam?
- Sut byddwch chi'n mesur eich graddfa?
- Sut byddwch chi'n nodi rhaniadau eich llinell amser?
- Beth yw'r prif ddigwyddiadau y mae angen i chi eu dangos ar y linell amser? Pam ydych chi wedi dewis y rhain?
- Sut byddwch chi'n gweithio allan ble i roi'r digwyddiadau hyn ar y linell amser? Pam ei wneud fel yna?
- Sut byddwch chi'n dangos y prif ddigwyddiadau ar eich llinell amser? Pam eu dangos fel hynny?

Sgrîn 5

Unwaith y bydd y dysgwyr wedi cynllunio eu llinell amser, gofynnwch iddyn nhw fynd allan i'r awyr agored i greu eu llinell amser.

Sgrîn 6

Gwahoddwch y dysgwyr i fyfyrto ar y dasg trwy drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth oedd y problemau wrth greu eich llinell amser fyw?
- Sut wnaethoch chi oresgyn y problemau hyn?
- Pe gallech chi wneud eich llinell amser eto, beth fyddech chi'n ei wneud er mwyn ei gwella?

Sgrîn 7

Dywedwch wrth y dysgwyr eu bod yn mynd i wneud fersiwn dau ddimensiwn (2D) o'u llinell amser fyw, sy'n dangos amser un aelod o'r grŵp yn yr ysgol. Yna, dylai'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth oedd hyd y linell amser fyw? Pa mor hir all y fersiwn 2D fod? Sut ydych chi'n gwybod?
- Sut byddwch chi'n addasu'r linell amser fyw i wneud fersiwn 2D?
- Pa raddfa fyddwch chi'n ei defnyddio ar gyfer y linell amser 2D? Pam?
- Beth yw'r prif anawsterau wrth greu llinell amser 2D? Sut byddwch chi'n datrys yr anawsterau hyn? Pam eu datrys fel hyn?
- Beth yw manteision ac anfanteision y linell amser 2D? Pam?

Sgrîn 8

Gofynnwch i'r dysgwyr gyrchu a darllen y ddogfen 'Meini Prawf ar gyfer creu llinell amser' a dilyn y cyngor i greu eu llinell amser.

Sgrîn 9

Gwahoddwch y dysgwyr i rannu eu llinell amser gyda grŵp arall, gan ofyn iddyn nhw ystyried:

- I ba raddau mae'r linell amser 2D yn cyd-fynd â'r cyngor yn y ddogfen?
- Sut y gellid gwella'r linell amser 2D? Pam y byddai'r pethau hyn yn ei gwella?

Gellir cyrchu'r ddogfen 'Meini Prawf ar gyfer creu llinell amser' eto o'r sgrîn hon.

TASG 3

SUT GALLWN NI WNEUD LLINELL AMSER O FRYNIAU CLWYD A DYFFRYN DYFRDWY?

Eglurwch wrth y dysgwyr y bydd y dasg hon yn eu helpu i ddeall sut mae cyfnodau hanesyddol gwahanol wedi effeithio ar Fryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy. Byddant yn creu llinell amser wrth raddfa i gynrychioli'r digwyddiadau hanesyddol pwysicaf.

Sgrîn 3

Eglurwch wrth y dysgwyr fod Tŵr y Jiwbilî ar Foel Famau yn dyddio'n ôl i ddechrau'r 19eg ganrif – dros 200 mlynedd yn ôl. Gofynnwch i'r dysgwyr ymweld â'r dudalen we - [Tŵr y Jiwbilî - Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Bryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy](#) a darllen mwy am Dŵr y Jiwbilî. Yna, gallant drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Beth oedd y problemau a gafwyd tra'n adeiladu Tŵr y Jiwbilî?
- Pam fod gan Dŵr y Jiwbilî arwyddocâd pensaernïol a diwylliannol?
- Beth yw cysylltiadau Tŵr y Jiwbilî â'r teulu brenhinol? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Sgrîn 4

Eglurwch wrth y dysgwyr y byddan nhw'n casglu gwybodaeth am hanes Bryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy drwy gydol gweddill y dasg hon. Byddant yn defnyddio'r wybodaeth hon i greu llinell amser ar gyfer Bryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy. Gwahoddwch y dysgwyr i ddechrau creu drafft cyntaf eu llinell amser ar sail y wybodaeth y maen nhw wedi'i darganfod am Dŵr y Jiwbilî ar Foel Famau a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Sawl blwyddyn mae angen i'ch llinell amser eu dangos? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pa raddfa fyddwch chi'n ei defnyddio ar gyfer y llinell amser? Pam?
- Mae'n debygol y bydd cyfnodau hir o amser heb unrhyw weithgaredd ar eich llinell amser. Sut byddwch chi'n dangos hyn?

Sgrîn 5

Eglurwch wrth y dysgwyr fod Tirwedd Cenedlaethol Bryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy yn cynnwys 390 cilometr sgwâr o atgofion hanesyddol hynod, a hefyd bod yr ardal yn gynrychiolaeth o dirwedd amrywiol, diwydiant a diwylliant cyfoethog, gan gynnwys:

- bryngaerau o Oes yr Haearn
- henebion claddu a defodol o'r Oes Efydd
- ffyrdd Rhufeinig
- cestyll ac olion canoloesol
- clogwyni calchfaen
- Safle Treftadaeth y Byd.

Sgrîn 6

Dywedwch wrth y dysgwyr eu bod am chwilio ar y rhynggrwyd i ddarganfod gwybodaeth am gyfnod penodol mewn hanes, er mwyn gweld pa dystiolaeth o'r cyfnod hwn sydd i'w chael ym Mryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy. Yna, byddant yn adrodd ar eu canfyddiadau i weddill y dosbarth mewn cyflwyniad munud o hyd.

Gwahoddwch y dysgwyr i gyrchu'r ddolen hon: [Llinell Amser Hanesyddol - Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Bryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy](#) er mwyn edrych ar y linell amser a gwyllo'r fideo. Yna, dylai'r dysgwyr drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pa gyfnodau gwahanol mewn hanes ydych chi wedi dod i wybod amdany'n nhw?
- Pa mor bell yn ôl mae'r rhain yn mynd? Sut ydych chi'n gwybod?
- Pa gyfnod mewn hanes fyddwch chi'n ymchwilio iddo? Pam?
- Beth ydych chi'n disgwyl ei ddarganfod? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Sgrîn 7

Gofynnwch i'r dysgwyr, yn eu grwpiau, benderfynu sut y byddan nhw'n cynnal chwiliad ar y rhynggrwyd er mwyn darganfod gwybodaeth am un o'r cyfnodau penodol mewn hanes a pha dystiolaeth o'r cyfnod hwn sydd i'w chael ym Mryniau Clwyd a Dyffryn Dyfrdwy.

Atgoffwch nhw bod angen iddynt ystyried y canlynol, wrth chwilio ar y rhynggrwyd:

Cyn ymchwilio...

- Sut byddwch chi'n cynnal yr ymchwil hwn? Pam?
- Pa dermau chwilio allech chi eu defnyddio? Pa rai yw'r gorau? Pam?
- Pa fath o wefannau fydd orau i edrych arnynt? Pam?

Wrth asesu gwybodaeth/data...

- Sut ydych chi'n gwybod bod y wybodaeth neu ddata yn ddibynadwy? Sut allech chi ddarganfod os yw'n ddibynadwy?
- A allai'r wybodaeth neu ddata fod yn unochrog? Pam ydych chi'n meddwl hynny?

Sgrîn 8

Gofynnwch i'r dysgwyr ddefnyddio'r grid CwAMFf a ddarperir i gynllunio a chynnal eu chwiliad.

Sgrîn 9

Gwahoddwch y dysgwyr i edrych ar y wybodaeth y maen nhw wedi'i chasglu o'r chwiliad ar y rhyngwyd ac i ystyried y cwestiynau canlynol, yn eu grwpiau.

Cwestiynau ffocws

- Beth yw'r darnau o wybodaeth allweddol? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Beth allech chi ei adael allan? Pam?
- Sut byddwch chi'n cyflwyno'r wybodaeth hon? Pam?
- Sut y byddwch yn sicrhau mai dim ond munud o hyd yw eich cyflwyniad?

Sgrîn 10

Gwahoddwch y dysgwyr i gyflwyno'r wybodaeth y maen nhw wedi'i chasglu, i'r dosbarth cyfan. Gofynnwch i'r gynulleidfa nodi unrhyw bwyntiau diddorol am y cyfnodau hanesyddol, fel y gallent eu defnyddio yn eu llinell amser eu hunain.

Sgrîn 11

Gofynnwch i'r dysgwyr ychwanegu'r wybodaeth y mae'r dosbarth wedi'i chasglu am gyfnodau hanesyddol at eu llinell amser ac i drafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Ble ar eich llinell amser y dylid ychwanegu'r wybodaeth hon? Pam?
- Sut y byddwch chi'n crynhoi'r wybodaeth?
- Meddyliwch pa mor dda y mae eich llinell amser yn gweithio, o ran ei maint a'i graddfa. A oes angen i chi newid eich llinell amser? Os oes angen ei newid, sut?

Sgrîn 12

Gofynnwch i bob grŵp edrych eto ar y ddogfen 'Meini prawf ar gyfer creu llinell amser' a ddefnyddiwyd ganddynt yn Nhasg 2 a thrafod y cwestiynau canlynol.

Cwestiynau ffocws

- Pa mor dda mae eich llinell amser yn bodloni pob un o'r meini prawf hyn?
- Sut y gallech ddiwygio eich llinell amser fel ei bod yn bodloni'r meini prawf hyn yn well?
- Sut gallwch chi wneud eich llinell amser yn fwy diddorol?

Yna, gofynnwch iddynt gwblhau eu llinell amser.

